

ВІДГУК
офіційного опонента доктора юридичних наук,
професора Олександра Дудорова
на дисертацію Юрія Гломба
«Кримінальна відповідальність за введення в оману суду
або іншого уповноваженого органу»,
подану на здобуття ступеня доктора філософії
за спеціальністю 081 «Право»

Актуальність теми дисертаційного дослідження зумовлена передусім тією обставиною, що згідно зі ст. 3 Конституції України права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності української держави, а утвердження та забезпечення цих прав і свобод є головним її обов'язком. Виконання цього обов'язку неможливе без нормальної діяльності судів та органів (осіб), які сприяють їм у реалізації завдань і функцій правосуддя. Своєю чергою, незалежність судової влади і належне здійснення правосуддя можуть стати реальними явищами тільки за умови ефективного функціонування механізмів правової охорони правосуддя та його носіїв, а також процесуальної діяльності тих органів (осіб), які забезпечують здійснення правосуддя.

Останнім часом у вітчизняній науці кримінального права проблеми відповідальності за посягання на правосуддя досліджуються вельми активно і плідно (достатньо пригадати докторські дисертації М. Шепітька і Л. Палюх). Тривають з-поміж іншого дискусії щодо концептуальних підходів до встановлення нормативних підстав відповідальності за кримінальні правопорушення проти правосуддя, а з урахуванням того, що Робоча група з питань реформування кримінального права Комісії з питань правової реформи при Президенті України (далі – робоча група) фіналізувала свої зусилля, опублікувавши 19 травня цього року проєкт нового Кримінального кодексу України (з урахуванням рекомендацій лінгвістичної експертизи та окремих зауважень національних і зарубіжних експертів) відповідні дискусії перестають бути суто теоретичними.

Одним із традиційних посягань на правосуддя є передбачене ст. 384 Кримінального кодексу України (далі – КК) ведення в оману суду або іншого уповноваженого органу, чимало аспектів кримінально-правової характеристики якого належить у теорії і на практиці до числа дискусійних (ступінь узгодженості діянь, що утворюють об'єктивну сторону, зі змістом об'єкта кримінального правопорушення; коло осіб та органів, які можуть бути введені в оману; співвідношення зі складами суміжних кримінальних правопорушень; кваліфікація вчиненого у разі одержання відповідним суб'єктом неправомірної вигоди; можливість застосування щодо випадків ведення в оману суду або іншого уповноваженого органу норми про малозначність; доцільність криміналізації обмови підозрюваним (обвинуваченим) іншої особи у вчиненні кримінального правопорушення; доречність віднесення діяння, передбаченого ч. 1 ст. 384 КК, до кримінальних проступків, а діяння, описаного в ч. 2 цієї статті КК, – до нетяжких злочинів тощо).

Ефективність досліджуваного кримінального закону також породжує запитання, зокрема на фоні повідомлень у ЗМІ про зловживання експертів у резонансних справах і констатованої ЄСПЛ (наприклад, у справі «Ніна Куценко проти України») сумнівності справедливої відповідальності експертів за допущені ними порушення.

Оцінюючи *наукову обґрунтованість, рівень виконання поставленого наукового завдання та оволодіння здобувачем методологією наукової діяльності*, відзначу, що вказана обґрунтованість забезпечується широтою і різноманітністю опрацьованої джерельної бази, веденням коректної полеміки, використанням низки різноманітних методів пізнання (с. 8–9), вдало підібраних з урахуванням предмета дисертаційного дослідження, продуманою логікою викладення матеріалу, яка дозволила автору не лише виконати поставлені перед собою завдання (с. 7–8), а й продемонструвати свої знання теорії кримінального права, компетентно висловившись із низки складних кримінально-правових проблем (вчення про криміналізацію, склад кримінального правопорушення, феномен бланкетності і помилка у кримінальному праві тощо).

У своїх міркуваннях дисертант спирається на: надбання кримінально-правової та кримінологічної науки, зокрема праці англomовних авторів; законопроекти (включаючи проект нового КК) і супровідні матеріали до них; міжнародно-правові документи; зарубіжне кримінальне законодавство; статистичні відомості; результати експертних досліджень і власного опитування представників суддівського корпусу; матеріали судової практики.

Оскільки диспозиція ст. 384 КК є бланкетною, здобувач докладно аналізує відповідне регулятивне законодавство (процесуальне, про конституційне судочинство, оціночну діяльність), вдало з'ясовуючи відповідні неузгодженості і пропонуючи шляхи їх усунення. Особливістю джерельної бази є активне використання здобутків цивілістики, психології та лінгвістики.

До наведених у дисертації положень, які характеризуються (повністю або частково) новизною і достатньою мірою аргументовані здобувачем, є підстави віднести положення про:

еволюційний характер розвитку досліджуваної кримінально-правової заборони;

доцільність вилучення з диспозиції ч. 1 ст. 384 КК вказівки на введення в оману Вищої ради правосуддя, тимчасової слідчої або спеціальної тимчасової слідчої комісії Верховної Ради України і водночас згадування у цьому разі про введення в оману Конституційного Суду України;

виправданість традиційного (широкого) розуміння правосуддя як об'єкта кримінально-правової охорони;

непотрібність попередніх процесуальних рішень для інкримінування ст. 384 КК і безпідставність виокремлення такої загальної ознаки завідомо неправдивого висновку експерта, як його доказовість;

доречність криміналізації завідомо неправдивих показань експерта, а також запровадження кримінальної відповідальності за надання завідомо неправдивого висновку спеціаліста у виконавчому провадженні;

доцільність передбачення у процесуальних кодексах попередження оцінювача про кримінальну відповідальність за зловживання;

інформаційний характер предмета аналізованого кримінального правопорушення і доцільність його розширення за рахунок рецензії на звіт оцінювача про оцінку майна у виконавчому провадженні;

ознаки введення в оману як міжгалузевого поняття і тлумачення завідомості у кримінальному праві;

невизнання суб'єктом кримінального правопорушення, передбаченого ст. 384 КК, експерта з питань права, а так само свідка, потерпілого, експерта, перекладача, які беруть участь у провадженні у справах про адміністративні правопорушення;

залежність описання складу лжесвідчення у кримінальному законодавстві зарубіжних держав головним чином від особливостей процесуального законодавства, яке діє у відповідній країні, і неунікальність вітчизняного КК у цьому аспекті.

У дисертації наводиться й чимало інших цікавих і слушних наукових положень, ідей, висновків.

Основні положення дисертації відображено в десяти наукових публікаціях, серед яких: три наукові статті у вітчизняних виданнях, включених МОН України до переліку фахових видань України; одна наукова стаття у зарубіжному науковому правовому виданні; шість тез у збірках матеріалів науково-практичних заходів. Публікації здобувача свідчать про його послідовну роботу з досягнення поставленої мети.

Оформлення дисертації. Дисертація оформлена згідно з нормативними вимогами, передбаченими для такого виду робіт, написана державною мовою з дотриманням наукового стилю. Положення, висновки та пропозиції, що містяться у науковій праці, загалом характеризуються аргументованістю і послідовністю.

У дисертації не виявлено порушень академічної доброчесності – плагіату, фабрикації, фальсифікації.

Водночас ознайомлення із кваліфікаційною науковою роботою Ю. Гломба дозволяє висловити *окремі побажання і критичні судження*.

1. На переконання здобувача, одним з основних соціально-психологічних факторів криміналізації є схвалення суспільством визнання тих чи інших діянь

кримінальними правопорушеннями. Стверджується, що криміналізація будь-якого діяння повинна бути морально обґрунтованою, тобто отримати моральну підтримку більшості членів суспільства. Не є винятком і кримінально-правова норма, присвячена введенню в оману суду або іншого уповноваженого органу (с. 26). Наведені висловлювання видаються занадто категоричними.

Попри різноманіття теоретичних підходів до чинників криміналізації та їх систематизації, фахівці справді наголошують на важливості дотримання вимоги (принципу, умови) соціально-психологічної адекватності криміналізації, пов'язуючи цей чинник із схваленням (прийняттям) громадською думкою відповідного законодавчого рішення. За загальним правилом, криміналізація того чи іншого різновиду поведінки людини має бути морально обґрунтованою, тобто відповідати моральним уявленням, що панують у суспільстві, схвалюватись ним. Водночас не варто ігнорувати ту обставину, що аморальність не притаманна всім без винятку кримінальним правопорушенням, деякі з яких із погляду моралі можуть бути нейтральними, а в окремих випадках – навіть викликати схвалення (наприклад, евтаназія, яка з погляду КК підлягає кваліфікації як умисне вбивство чи ухилення від сплати податків і соціальних внесків, на існування проблеми якого впливає менталітет мешканців України, переважна більшість яких вважає це діяння не стільки кримінальним деліктом, скільки об'єктивною умовою свого виживання, невід'ємним елементом організації бізнесу). Інакше кажучи, не виключені випадки неадекватності громадської думки, яка зазвичай повинна братись до уваги при вирішенні питань криміналізації, справжній суспільній потребі.

Показовим у цьому сенсі є, зокрема, те, що при визначенні перспектив кримінальної відповідальності за введення в оману суду або іншого уповноваженого органу Ю. Гломб звертається до думки не пересічних українців, а (цілком слушно) фахівців у досліджуваній тематиці – суддів (с. 208–212).

Складність співвідношення кримінально протиправного й аморального можна продемонструвати на прикладі розглянутого у дисертації контраверсійного питання про встановлення кримінальної відповідальності за обмову підозрюваним (обвинуваченим) іншої особи у вчиненні кримінального правопорушення. Ю. Гломб

виступає проти криміналізації таких дій, наводячи на користь своєї позиції вагомі аргументи і принагідно критикуючи проєкт нового КК (с. 12, 110–112). До речі, у Висновку національних експертів на цей документ знайшла відбиття така ж (критична) оцінка пропонованої новели. Однак якщо уявити проведення у сьогоdnішній Україні відповідного опитування, то не факт, що переважна більшість респондентів не підтримала б робочу групу і не виступила б за запровадження кримінальної відповідальності за таку аморальну поведінку, як обмова (за висловлюванням В. Навроцької (2021), оббріхування) завідомо невинуватого підозрюваним (обвинуваченим). Але ж цілком очевидно, що це складне (вузькофахове) питання має вирішуватись законодавцем за допомогою професійних правників і, зокрема, шляхом звернення до релевантної практики ЄСПЛ.

2. Навряд чи схвально можна оцінити відсутність у дисертації пояснень її автора з приводу (не-)обґрунтованості здійсненої на підставі Закону від 22 листопада 2018 р. «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень» зміни «кримінально-правового статусу» досліджуваного посягання, а саме віднесення діяння, передбаченого ч. 1 ст. 384 КК, до кримінальних проступків, а діяння, описаного в ч. 2 цієї статті КК, – до нетяжких злочинів. Тим більше, що тема дисертації зобов'язувала проаналізувати санкції ст. 384 КК, а до відбитого у проєкті нового КК переведення лжесвідчення із проступків у злочини 1-го ступеня здобувач ставиться (треба так розуміти – див. с. 42) позитивно, хоч національними експертами показано умоглядність (довільність) запропонованого робочою групою розмежування видів шкоди, покладеного в основу класифікації кримінальних правопорушень за тяжкістю.

Було б цікаво почувати міркування Ю. Гломба і щодо співвідношення, з одного боку, встановленого ним поступального (еволюційного) розвитку, притаманного ст. 384 КК, та, з іншого, пропонованого у проєкті нового КК виокремлення одразу чотирьох злочинів 1-го ступеня (неправдиві показання, діяння щодо доказів, ненадання висновку або надання неправдивого висновку судовим експертом, неправдивий переклад) – «правонаступників» введення в оману суду або

іншого уповноваженого органу.

3. Не відзначаються послідовністю міркування здобувача з питання про значення для інкримінування ст. 384 КК попередження суб'єкта кримінального правопорушення, передбаченого цією статтею, про кримінальну відповідальність за лжесвідчення, у зв'язку з чим відповідна позиція Ю. Гломба потребує прояснення під час захисту.

Так, за результатами вивчення зарубіжного досвіду до найбільш вдалих законодавчих рішень дослідник відніс з-поміж іншого доповнення диспозиції ст. 384 КК таким формулюванням: «вчинені особою, якій в установленому законом порядку було роз'яснено права, обов'язки відповідного учасника провадження та попереджено про кримінальну відповідальність» (с. 72, 179). Проте в авторській редакції диспозиції ч. 1 ст. 384 КК (с. 182) подібне формулювання чомусь не використовується. Також пропонована новела навряд чи узгоджується з іншим висловлюванням здобувача – про те, що відсутність підпису учасника судочинства (провадження) у процесуальному документі про попередження у встановленому законом порядку про кримінальну відповідальність не повинна впливати на можливість притягнення до відповідальності за ст. 384 КК (с. 95, 180). Цікаво, що на іншій сторінці своєї роботи (с. 107) дисертант відтворює (причому некритично) протилежну точку зору, згідно з якою фахівці з кримінального права одностайні щодо обов'язковості попередження у встановленому порядку про кримінальну відповідальність за введення суду в оману шляхом дачі неправдивих показань і того, що відсутність такого попередження виключає кримінальну відповідальність за ст. 384 КК.

4. Праці своїх попередників здобувач загалом опрацював сумлінно, однак частина озвучених ними пропозицій *de lege ferenda* все ж залишилась поза увагою Ю. Гломба, а отже, без його фахової оцінки. Йдеться, зокрема, про:

а) доцільність кримінально-правової охорони за допомогою вдосконалених норм розділу XVIII Особливої частини КК (включаючи його ст. 384) у разі ратифікації Україною Римського Статуту юрисдикційної діяльності Міжнародного кримінального суду (М. Шепітько, Л. Палюх);

б) викладення диспозиції ч. 1 ст. 384 КК у такій редакції, за якою складання завідомо неправдивого висновку судовим експертом як діяння, що посягає на інтереси правосуддя і підриває авторитет до експертних установ та окремих експертів, вважалося б кримінально протиправним незалежно від того, для якого органу (особи) цей висновок складений (К. Шуневич, Н. Федорович). Актуальність цієї пропозиції посилюється у зв'язку з висловленням в юридичній літературі (О. Житний) думки про те, що невходження приватних виконавців до системи органів, які здійснюють виконавче провадження, має своїм наслідком те, що за ст. 384 КК не може кваліфікуватись складання для надання приватному виконавцю і надання йому завідомо неправдивого висновку експертом;

в) зміни диспозиції ч. 1 ст. 384 КК таким чином, щоб її диспозицією охоплювались завідомо неправдиві пояснення (а не показання) осіб, які відповідно до глави 25 КПК України «Особливості досудового розслідування кримінальних проступків» можуть бути процесуальним джерелом доказів у кримінальних провадженнях про кримінальні проступки (А. Данилевський). До слова дисертант, не визнаючи пояснення учасників кримінального провадження джерелом доказів (с. 109), водночас не сумнівається у тому, що складання для надання і надання завідомо неправдивого висновку спеціаліста може бути вчинено у кримінальному провадженні у формі спрощеного досудового розслідування кримінальних проступків. Вочевидь, кримінально-правова охорона встановленого порядку доказування кримінальних проступків потребує уніфікації, зокрема шляхом відповідного уточнення ст. 384 КК.

5. Об'єкт свого дисертаційного дослідження його автор визначає як порядок суспільних відносин у сфері правосуддя, а предмет дослідження – як кримінальну відповідальність за введення в оману суду або іншого уповноваженого органу (с. 8). Складається враження, що за такого підходу об'єкт і предмет дослідження як категорії наукового пошуку коректно співвідносяться між собою як загальне і часткове. Проблема, однак, у тому, що таке правове явище, як введення в оману суду або іншого уповноваженого органу, навряд чи «покривається» ст. 384 КК з однойменною назвою, а відсутність у назві дисертації і, відповідно, у предметі

дослідження конкретизуючої вказівки на цю статтю КК призводить до того, що предмет дослідження є ширшим за його об'єкт; відповідно ж до встановлених вимог має бути зворотна ситуація – в об'єкті повинна виділятися та його частина, яка є предметом дослідження.

Проілюструю сказане всього на прикладі однієї ситуації (їх насправді можна змоделювати чимало). Це – проблема кримінально-правової оцінки так званого опосередкованого шахрайства: оскільки ст. 190 КК не вимагає, щоб особа, яка вводиться в оману при вчиненні шахрайства, і потерпілий від цього кримінального правопорушення (тобто той, кому заподіюється майнова шкода) збігались, до адресатів обману при вчиненні шахрайства належать не лише власники (законні володільці) майна, а й інші особи, уповноважені на вчинення юридично значимих дій стосовно майна, зокрема суд, нотаріус, державний реєстратор. Ця правова позиція, яку свого часу сформувала Судова палата в кримінальних справах Верховного Суду України (постанова від 24 листопада 2016 р. у справі № 5-250кс(15)16), знайшла підтримку й у практиці Касаційного кримінального суду Верховного Суду, зокрема в постанові його Об'єднаної палати від 17 жовтня 2022 р. у справі № 686/13801/16-к. До речі, реагуючи на відповідне зауваження національних експертів, робоча група уточнила визначення поняття викрадення, розуміючи під ним вилучення чужої рухомої речі, зокрема, зі спотворення волі не тільки власника, законного володільця чи користувача, а й уповноваженої особи; альтернативна вказівка на останню з'явилась й у визначенні наскрізного поняття заволодіння, наведеному у загальному глосарії (п. 5, 14 ч. 2 ст. 1.4.1 проекту нового КК станом на 19 травня 2023 р.).

Зроблені зауваження і побажання стосуються дискусійних питань, не впливають на належний науковий рівень дисертації, не піддають сумніву основні наукові результати, отримані здобувачем, і лише підтверджують складність і злободенність проблематики, досліджуваної Ю. Гломбом.

З урахуванням викладеного вважаю, що дисертація «Кримінальна відповідальність за введення в оману суду або іншого уповноваженого органу» є кваліфікаційною науковою працею, яка містить положення, що мають істотне

значення для кримінального права, а саме здійснено всебічний аналіз основних положень кримінально-правової характеристики передбаченого ст. 384 КК ведення в оману суду або іншого уповноваженого органу, на підставі чого запропоновано виважений варіант удосконалення кримінального законодавства України.

Дисертація відповідає спеціальності 081 «Право» і вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 із змінами.

Автор дисертації – Юрій Гломб – заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

Офіційний опонент

професор кафедри кримінально-правової політики

та кримінального права

навчально-наукового інституту права

Київського національного університету

імені Тараса Шевченка

доктор юридичних наук, професор,

заслужений діяч науки і техніки України

 Олександр ДУДОРОВ

Ліценсія
Вчена
НАРАУЛЬНА Н.В.
14.06.2022

